

सद्गुणांची पाठराखण महत्त्वाची

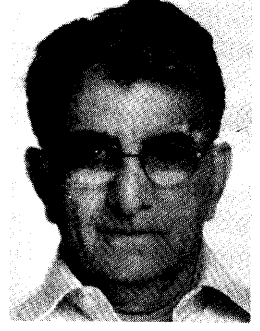
अवधूत हर्डीकर (०२०-२५३८०२०१)

प्रत्येक प्राणी स्वतंत्र जन्माला येतो. व्यावहारिक "मी" ची जाणीव झाल्यापासून त्याचे जीवन स्वतंत्र असते. त्याचे व्यावहारिक जीवन, कार्मिक जीवन, आर्थिक शैक्षणिक, अनुभवीक-सांस्कृतिक-वैचारिक-भावनिक..... सर्वच प्रकारचे जीवन, त्याचे स्वतःचे असते, म्हणजे स्वतंत्र असते. या जाणीवांचे परिघ स्वतःला मध्यवर्ती कल्पून असतात. अशा लोकांच्या समाजगटांमध्ये जी एक वैशिष्ट्यपूर्ण जीवनपद्धती काही काळानंतर निर्माण होत राहते, तिला संस्कृती म्हणतात. तसेच छोट्या छोट्या अनेक घट्यांतूनही दिसणाऱ्या परंपरा त्या समाजाचा जिवंत घटक असतात. त्या स्वतंत्र विकासाला पूरक असायला लागतात.त्या व्यक्तीच्या विकासाला मारक होता कामा नयेत. कारण अशा उत्तमोत्तम विचारांच्या परंपरांचा समाजातील चांगली व्यक्ती निर्माण करतात आणि अशा व्यक्तींनी बनलेला समाजच आदर्श समाज असतो. आपल्या घटनेने अशी आपापली संस्कृती जपण्याचा समाजगटांचा नैसर्गिक अधिकार मान्य केलेला आहे.

अशा समाजातल्या व्यक्तींची काही लक्षणीय वैशिष्ट्ये असतात. व्यक्ती नुसती शरीराने वेगळी म्हणून स्वतंत्र असून, जमत नाही, तिचे स्वातंत्र्य, तिच्या आंतरिक गुणांमुळे उठून दिसणाऱ्या वेगळेपणात आहे. तरच तो टिकाऊ उपयोगिता असणारा आणि म्हणूनच घोषावणाऱ्या वादळातही डोलदारपणे उभा ठाकणारा, काळाला पुरून उरणारा, सर्व प्रकारच्या संकटांवर यशस्वी मात करणारा, व्यक्तीमत्त्वाचा युनिकनेस, भांडकृदळपणाच्या कलाप्रकाराने मिळवलेला नसतो. तो दांभिकता, खोटापणा, कारस्थाने, क्षुद्र मानसिकतेने अंकुरित झालेली कमालीची फसवेगिरी यांतून विकसित झालेला नसतो. उदात्त अशा अनेक सद्गुणांच्या अनेक वर्षांच्या मशागतीचे अशी व्यक्ती हे फळ असते. त्यात प्रामुख्याने असतो, त्याचा अनुकरणीय साधेपणा, अशा व्यक्तीला स्वतःलाच आपण कोणत्या गुणांनी युक्त आहोत याची कल्पना नसते, आणि हा असा रिफाईंड ग्रेसफुलनेस हीच त्याची ओळख असते. तो जाणण्याची अनोखी क्षमता लाभलेली माणसे सभोवती असावी लागतात. कारण या बाबी, बव्हंशी भोळ्या व अज्ञ समाजात नाटकीय गुणधर्मांचा अवलंब करूनही तात्पुरते मोठे झालेले लोक समाजामध्ये दिसतात. विशेषतः ज्या समाजामध्ये अवलंबितांची संस्कृती फोफावली असते, आणि दुसऱ्या प्रत्येक व्यक्तीचा विचार, ती व्यक्ती माझ्या काय व कोणत्या प्रकारच्या फायद्याची असाच होत असतो. अशा समाजात हे प्रमाण अधिक असते. अशा आंतरिक सद्गुणांमुळे वैशिष्ट्यपूर्ण व्यक्तीमत्व लाभलेल्या व्यक्तीच्या गुणांचे कोठेच कोड-कौतुक होताना दिसत नाही. कारण, असे कोड-कौतुक हा सुद्धा अवलंबितांच्या संस्कृतीत एक सोयीने करण्याचा भाग असतो. म्हणून केवळ असा युनिकनेस असलेली शालीन-सद्गुणी माणसे लाभूनच जमणार नाही. त्या गुणवत्ता, स्वार्थी भावना व अहंकार दूर सारून, ओळखण्याची क्षमता असलेली माणसेही समाजात लागतात. अशा आपल्यामधील क्षमतांचा विकास सतत करीत राहयचा असतो. पालकांना जाणीवपूर्वक आपल्या मुलांमध्ये हा एक मोठा सद्गुण

कसा रुजेल या बाबीकडे लक्ष द्यायचे.

या बाबी, समाजघटकांमध्ये केंव्हा तरी अपवादात्मक म्हणून दिसतात, याची कारणेही लक्षणीय आहेत. या सर्वाकरितां मुळात आवश्यक असणारी अंतःस्फूर्ती ही कमालीची अशक्त झालेली असणे, परिस्थिती कमालीची प्रतिकूल असतानांही कांही व्यक्तींजवळ उदात्त-मानवतेचे सद्गुण,

व्यक्तीला मोठं करणाऱ्या, आंतरिक सद्गुणांवर काळाच्या कसोटीत मोठ्या ठरलेल्या, कर्तबगारीचे स्वतःचे विभिन्न परिमाण निर्माण करणाऱ्या आपल्या ज्ञातिबांधवांची ओळख आपण करून घेऊ. त्यामुळे लोकसंख्येच्या दृष्टीने फार छोट्या पण अनेक क्षेत्रात व्यक्तीमत्त्वांचे लखलखतीत मानदंड उभारणाऱ्या आपल्याच लोकांचे पुण्यस्मरण केल्यासारखे होईल हे करणे आवश्यक आहे.

कोणी शिकवल्याशिवायही कसे येतात याबद्दलच्या वैचारिक क्षमतांची गरिबी असणे, व्यवहारामध्ये पूर्ण रूतल्यामुळे पालकांच्या चांगल्या परिस्थितीमुळे प्राप्त झालेले शिक्षण, त्याच्या जोरावर मिळवलेली नोकरी आणि या दोन्हीमुळे आलेली पैशाची ताकद आणि त्या ताकदीच्या भरवंशावर बेतलेला अहंकार, यांमुळे दुसऱ्या प्रत्येक व्यक्तीकडे गरीब-बिचारे म्हणून पाहण्याची करून घेतलेली सवय, या सर्वांमुळे एखाद्या गोष्टीच्या अचिवमेंटसाठी आपल्या अंगी कोणते मूलभूत सद्गुण असावे लागतात याची कल्पनाही नसणे याचा परिणाम, स्वार्थत्यागपूर्वक निरपेक्ष सेवापरायणता असलेल्या व्यक्तींची ओळखच अशा लोकांना होण्याची त्यांची पात्रता नसणे यात होतो.

या सर्वांचा परिणाम, सद्गुणी आणि योग्य-सुयोग्य व्यक्ती, रचनात्मक अशा समाजोपयोगी आणि सार्वजनिक कार्य करणाऱ्या संस्थांच्या व्यवहारात अभावानेच दिसण्यात होतो आणि मग अशा संस्थांच्या आधाराने असलेल्या कोणत्याही व्यक्तीच्या सावल्या मोठ्या वाटू लागतात. स्वार्थत्यागपूर्वक निरपेक्षपणे कांही ध्येय पुढे ठेवून, कार्य करणाऱ्या व्यक्तींमुळेच संस्थांची भरभराट होत असते. असा संस्थारूपी वृक्षांवर स्वतःची घरटी बांधण्याच्या हव्यासापोटी त्या वृक्षाला मात्र अवकळा येते.

व्यक्तीला मोठं करणाऱ्या, आंतरिक सद्गुणांवर काळाच्या कसोटीत मोठ्या ठरलेल्या, कर्तबगारीचे स्वतःचे विभिन्न परिमाण निर्माण करणाऱ्या आपल्या ज्ञातिबांधवांची ओळख आपण करून घेऊ. त्यामुळे लोकसंख्येच्या दृष्टीने फार छोट्या पण अनेक क्षेत्रात व्यक्तीमत्त्वांचे लखलखतीत मानदंड उभारणाऱ्या आपल्याच लोकांचे पुण्यस्मरण केल्यासारखे होईल हे करणे आवश्यक आहे.

अशा समाजाचा एक विशेष असा असतो की, अशांची कर्तबगारी सर्वदूरवरच्या भागात सहज स्वरूपात उठावदारपणे लोकांपुढे येते. समाधी घेऊन शंभर वर्षे लोटल्यावरही ज्यांच्या संबंधीचा आदरभाव वृद्धिंगतच दिसतो असे महायोगी ब्रह्मीभूत श्री वासुदेवनांद सरस्वती टेंब्ये स्वामी महाराज, बाळशास्त्री जांभेकरांसारखे नऊ-दहा क्षेत्रांमध्ये प्रथम असलेले, वा.गो. चिरमुले यांचे सारखे पहिली विमा कंपनी आणि बँक स्थापन करणारे, भारतीय रेल्वेचा हिरा म्हणून स्वर्गीय लालबहादूर शास्त्री यांनी गौरविलेले धातुविद्या विशारद डॉ. आर. जी. भाटवडेकर, भारतीय रेल्वेचे

संपर्क जानेवारी - मार्च २०१४ भारतीय कऱ्हाडे ब्राह्मण महासंघाचे संपर्क

आशा हातावरच्या रेषा पहाते तर ध्येय मनागटातील सामर्थ्य आजमावते ११

पहिले कमिशनर सी.एम. बखले, पहिला स्वरभास्कर भास्करबुवा बखले, मराठीला पहिले ज्ञानपीठ ज्यांच्यामुळे मिळाले असे श्री. विष्णू सखाराम खांडेकर अशांसारख्या विभिन्न क्षेत्रामध्ये आपल्या व्यक्तीमत्त्वाचा दीर्घ-प्रदीर्घ काळाकरता ठसा उमटविणाऱ्या, ज्ञातिबंधांची संख्या शतकावर गेलेली महाराष्ट्रात ऐकू येते. पण महाराष्ट्राबाहेर आपल्या अनेक लोकांनी स्वतःची नाम-मुद्रा अनेक जनहितकारी-स्वार्थत्याग-पूर्वक केलेल्या कार्यांमुळे प्रदीर्घ काळासाठी काळाच्या पडद्यावर ज्यांनी उमटविली असेही संख्येने प्रचंड आहेत.

“हितवाद” या कलाकत्याहून प्रसिद्ध होणाऱ्या बंगाली वृत्तपत्राचे संपादक होते, श्री. सखाराम गणेश देऊस्कर बनारसहून प्रसिद्ध होणाऱ्या “आज” या हिंदी भाषेतल्या दैनिकाचे संपादक होते, श्री. बाबुराव पराडकर, भारतरत्न पं. गोविंद वल्लभपंत पराडकर यांचे घराणे राजापूर तालुक्यातील मूळचे कोतापूरचे. अडीचशे वर्षांपूर्वी गढवाल येथे स्थायिक झालेले, त्यावेळच्या विशाल उत्तरप्रदेशाचे मुख्यमंत्री म्हणून असलेले पं. गोविंद वल्लभपंत, त्याचवेळी विशाल मुंबई राज्याचे पहिले मुख्यमंत्री बॅ. बाळासाहेब खेर, आणि त्याचवेळी लोकसभेचे पहिले सभापती श्री. गणेश वासुदेव मावळकर ही तिन्ही व्यक्तीमत्त्वे रत्नागिरी-राजापूर या लगतच्या भागात मूळ असलेली कऱ्हाडा समाजाची होती. हिंदी पत्रकारितेत जे त्रिमुनी तीन-ऋषी म्हणून प्रसिद्ध आहेत, त्यातले दोघे बाबुराव पराडकर आणि लक्ष्मण नारायण गर्द, हे कऱ्हाडा होते. देऊस्करांचे हे शिष्य संपादकाचार्य म्हणून हिंदी पत्रकारितेत गौरविले गेले. राजस्थानमधल्या कोटा येथे, राष्ट्रदूत या हिंदी दैनिकाचे संपादक श्री. आनंद लक्ष्मण खांडेकर यांनी ही परंपरा काल-परवापर्यंत चालवली. सागर-झांशी-करोग्राम इथले संस्थानिक म्हणून क्रमाने खेर, नेवाळकर, हळबे ही घराणी गाजली. झांशीची रण-शूर लक्ष्मीबाई ही गाजलेली कऱ्हाडा स्त्री. ग्वाल्हेरचे दिमाखदार संगीत विद्यालय उभे करणारे पं. गुण्ये, साहित्य आणि अध्यात्मासाठी प्रसिद्ध असलेले तांबे घराणे, ग्वाल्हेरचे प्रा. नारायण कृष्ण शेजवलकर आणि त्यांचे पुत्र विवेक हे ग्वाल्हेरचे महापौर होते व आहेत. गुणा इथले प्राख्यात सर्जन ताटके. इंदोरचे सरवटे आणि मोघे ही घराणी. कानपूरचे प्राख्यात इतिहासकार श्रीनिवास हर्डीकर यांचे घराणे, जबलपूरचे नवाथे, गोळविलकर, सागरचे सीतारामपंत खेर, हे उत्तर प्रदेश विधानसभेचे अध्यक्ष होते. सागरचेच सुधारकराव मुळ्ये, चांदोरकर-सुभेदार, जायदे, हर्डीकर ही घराणी कर्तबगार म्हणून प्रसिद्ध आहेत. इंदूरची करकरे, सरवटे, भवाळकर, मोघे ही प्रसिद्ध व्यक्तीमत्वांना जन्म देणारी घराणी. आजही इंदूरचे महापौर मोघे आहेत. मुकुंद सखाराम नेवाळकर हे मध्यप्रदेश विधानसभेचे अध्यक्ष होते. पद्मभूषण शालिनीताई मोघे यांचे शिक्षण क्षेत्रात मोठे कार्य आहे. मराठी काव्याला पुलकित करणारी तरल भाववृत्ती, तसेच आशयघनता, गेयता, ओजस्विता, वैचारिक, समृद्धी, अशा अनेक गुणसंपन्ने मराठी कवितेला ऐश्वर्यसंपन्न करणारे भास्कर रामचंद्र तांबे ग्वाल्हेरचे, काळले हेही ग्वाल्हेरचे, मध्यप्रदेशाचे ख्यातनाम प्रशासक हेमचंद्र खांडेकर हे पार्लमेंटरी सेक्रेटरी होते. लक्ष्मण आत्माराम काटदरे हे कम्युनिस्ट पार्टीचे मान्यवर पुढारी आणि सरदार श्री. माधवराव किबे हे इंदोरचे. पद्मभूषण व्ही.एम. सरवटे हे भारतीय घटना समितीचे एक मान्यवर सभासद होते. अलाहाबादचे पित्रे, शेजवलकर, तांबे ही मोठी घराणी आहेत. पं. वासुदेव भट्ट कोवई, पं. भैरवभट्ट कोवई, पं. नारायण भट्ट आडर्य, पं. कृष्णभट्ट बखले, पं. सप्रे ही राजापूर-लांजा भागातून बनारसला स्थायिक झालेली घराणी आपल्या लखलखीत पांडित्यामुळे इ.स. १०३० पासून कालपरवापर्यंत बनारसच्या पंडित सभेमध्ये आपल्या करितांना मानाचे स्थान मिळवलेली घराणी. कोणत्याही निर्णय-पत्रावर यांची सही आवश्यक असे. हिमाचल प्रदेशात संन्यस्त वृत्तीच्या डॉ. इंदुताई टिकेकरांचे सामाजिक-सांस्कृतिक कार्य एवढे मोठे आहे की, पुणे येथे २८ ऑगस्ट २००० या दिवशी सामाजिक कार्यकर्ते सुंदरलाल बहुगुणा, यांनी सांगितले

की, महाराष्ट्र आजही जिवंत आहे हे आम्हांला इंदुताईमुळे कळते. इंदुताई मूळच्या कोल्हापूरच्या त्या सभेत मी एक श्रोता होतो.

स्वातंत्र्यपूर्व काळात राजापूरच्या पाध्ये गुर्जरापैकी एकाने कराचीला वेद-संस्कृत पाठशाळा काढली होती. बनारसला सप्रे यांची पाठशाळा होती. काशी नागरी प्रचारणी सभेचे माधवरावजी सप्रे हे रायपूरचे प्राख्यात सप्रे घराण्यातले. न्यायदानाच्या क्षेत्रात जस्टीस तांबे, जस्टीस मुळ्ये, पिता-पुत्र, जस्टीस हर्डीकर, जस्टीस देव, जस्टीस गोळविलकर, सुप्रीम कोर्ट जस्टीस प्रकाश नावेलकर, यांतील खूपशी घराणी मध्यप्रदेश व उत्तर प्रदेशातली, विलक्षण प्रतिभाशाली. पुरुषोत्तम मावळकर हे अहमदाबादचे, के.सी. पंत हे पं. गोविंद वल्लभ पंतांचे चिरंजीव. आजही स्वानंद किरकिरे-तरल कल्पनांचा भावुक कवी म्हणून हिंदी काव्य-गीतांच्या प्रांतात नांव करून आहे. कलकत्याचे श्रीकांत बाक्रे उत्तम गवई म्हणून प्रसिद्ध होतेच. तसेच इंदोरचे उदय भावाळकर धृपद धमार गायकी प्रकारात प्रसिद्ध आहेत. उज्जयिनीचे पद्मभूषण विष्णूपंत वाकणकर यांनी सरस्वती नदीचा शोध लावला. श्री. गोविंदराव नानल हे हैद्राबाद काँग्रेसचे नेते व निजामाविरुद्धच्या चळवळीचे नेते होते. इंदोरचे विष्णूपंत चिंचाळकर, ख्यातनाम नाट्यकर्मी. तुषार खांडेकर, दमयंती तांबे, करकरे हे क्रीडांगण गाजवत आहेत. दिल्ली लोकसभेचा मावळकर हॉल, भोपाळचे माधवराव सप्रे म्युझियम, ग्वाल्हेरचे गर्द स्मारक, बंगलोरचा हर्डीकर स्ववेअर, झांशीच्या राणीची ठिकठिकाणी स्मारके, काशीचे बाबुराव पराडकर भवन, अशांसारखी कऱ्हाडा व्यक्तीमत्वांची अनेक स्मारके त्यांच्या सदगुणांच्या राशींमुळे निर्माण झाली. हैद्राबादची विवेकवर्धिनी हे सातवळेकर व नानासाहेब हर्डीकरांच्या कार्याचे स्मारकच आहे.

सह्याद्रीच्या डोंगरदऱ्यातून राहणाऱ्या आपल्या अनेक पूर्वजांनी आपल्या कर्तबगारीसाठी नवीन क्षेत्रे भारताच्या सर्व दिशांमध्ये धुंडाळली यांची नावे अनेक प्रसंगी वर येत रहातात. तुम्ही केरळ-कर्नाटक-आंध्र-तामिळनाडू कोठेही जा. तुम्हाला ही ठसठशीत नांवे, आपल्या आखीव-रेखीव-नीटस संस्कृतीची ओळख देतील. केरळच्या कासारगोड जिल्ह्यातील आगलपाडी-पदरेसारखी अनेक गांवे कऱ्हाडांच्या सदगुणांनी भरलेली आहेत. पदरे या गावांत एकशेपाच घरे भट या एकाच अडनावांची विभिन्न सात गोत्रातल्या कऱ्हाडा समाजाचीच आहेत. ही अशी माहिती आपणांस www.thekarhaada.org या वेबसाईटवर मिळेल. देश-विदेशातले शेकडो कऱ्हाडा आपल्यासंबंधी माहिती या वेबसाईटवरून मिळवीत आहेत. ही वेबसाईट श्री. अवधूत हर्डीकर व सचिन ताटके यांनी सर्व कऱ्हाडा समाजाकरिता त्यांचे माहितीसाठी निर्माण केली आहे. आपणही कृपया अशांसारखी सर्व माहिती या वेबसाईटवर मिळवावी आणि आपल्या संस्कृतीचा तसेच आपल्यामधल्या सदगुणी व्यक्तीमत्वांचा परिचय करून घ्यावा. या सर्व आपल्यामधल्या सदगुणांचा, आपल्यामध्ये बाणविण्यासाठी विकास करावा आणि प्रत्येक काळाच्या टप्यात आपले नांव करणारी आपल्यामधली पारंपारिक क्षमता राखण्यासाठी प्रयत्नशील असावे.

या सर्वांचा आम्हांला अभिमान आहे. कारण सर्वस्वी प्रतिकूल परिस्थितीत स्वतःच्या भूमीतून दूरवर-लांबवर जाऊन यांनी तलवार गाजवली-संस्कृती राखली-ज्ञातीच्या कर्तबगारीला विभिन्न आयाम दिले आणि हे सर्व कट-कारस्थाने न करता, निंदा-घृणा-मत्सर-तिरस्कार यांसारख्या स्वतः लाच उणे करणाऱ्या घाणेरड्या संस्कृतीचा अवलंब न करता, दुसऱ्याचे यश-मानमरातब, संपत्ती, किर्ती स्वतःचे नांवावर खपवण्याचे पाप न करता, खऱ्या सच्चित्त ब्राह्मणांच्या सदगुणांची पाठराखण करून त्यांनी हे संपादले.

यांचा अभिमान नाही बाळगायचा तर कोणाचा ?

यांना वंदन नाही करायचे तर कोणाला करायचे ?